

Rikostrollin muuttuvat toimintaympäristöt hämärtävät sektoreiden rajoja

Elsa Saarikkomäki Elsa.saarikkomaki@utu.fi

Julkaistu: <https://rikoksantorjunta.fi/-/haaste-4-21-paakirjoitus>

Rikoksantorjuntaan osallistuu yhä enemmän perinteisten toimijoiden, kuten poliisin, rinnalla yksityinen ja kolmas sektori. Rikostrollin ja turvallisuuden saralla on viime vuosikymmeninä tapahtunut globaali huomionarvoinen muutos, jossa poliisin tietynlainen monopoliasema on murtunut yksityisen turvallisuusalan laajentumisen myötä. Eri sektoreiden rajapinnat sekoittuvat. Myös perinteinen sektori on muutosten alla toimintaympäristön digitalisoituessa, ja esimerkiksi tekoälyä käyttävästä ennakoivasta poliisitoiminnasta keskustellaan vilkkaasti. Suuret muutokset vaativat vaikutusten tarkastelua eri näkökannoilta. Etuja ja haittoja on punnittava oikeudenmukaisuuden, saatavuuden, valvonnan ja yhdenvertaisuuden näkökulmista.

Yksityinen turvabisnes, jota pyörittää kotimaiset ja kansainväliset yritykset, osallistuu enenevässä määrin paitsi yksityisen myös julkisen ja puolijulkisen tilan valvontaan ja yhteistyöhön poliisin kanssa. Ala on toiminut historiallisesti pitkään, mutta toimintakenttä on laajentunut. Nykyisin kaupunkitilassa ei voi liikkua törmäämättä vartijoihin, järjestyksenvalvojiin ja kameravalvontaan. Rikostrollia on perinteisesti pidetty valtion tehtävänä, sillä toimijoilla on erityistä valtaa. Vaikka voidaan puhua perustavanlaatuisista muutoksista, mikä nostaa uusia kysymyksiä, alan tutkimus on keskittynyt pitkälti perinteisiin rikostrollin muotoihin.

Sektorien toimialueiden rajat sekoittuvat paitsi yksityisen myös kolmannen sektorin ja julkisen sektorin yhteistyömuodoissa. Kansalaisjärjestöt tekevät työtä vankiloissa, rikoksen uhrien parissa tai syrjäytymisvaarassa olevien ihmisten tukemiseksi. Toisaalta puhutaan yksityistymiskehityksestä ja toisaalta julkinen valta on ottanut paikoitellen enemmän vastuuta rikoksen uhrien palveluista. Myös julkisen sektorin toimintakenttien rajapinnat muovautuvat. Sosiaali- ja terveystalveluiden muuttuvat kentät ja Sote-uudistus heijastuvat keskeisiin kriminaalipolitiikan kysymyksiin. Lisäksi perinteisten toimijoiden kuten poliisin toimintakenttä muuttuu esimerkiksi digitalisaation myötä.

Muutoksia on tärkeää arvioida kriittisesti ja laaja-alaisesti. Esimerkiksi kasvojentunnistusmenetelmissä tai ennakoivassa poliisitoiminnassa, jota joissain maissa jo kokeillaan, käytetään eri rekistereistä yhdisteltyä massadataa ja tekoälyä. Tämä on saanut osakseen kritiikkiä oikeuksien toteutumisesta, syrjintäriskeistä ja etnisestä profiloinnista. Myös valvonnan tärkeyttä on syytä korostaa, etenkin sektoreiden rajojen hämärtyessä. Esimerkiksi yksityinen turvallisuusala puuttuu ihmisten perustuslailla suojattuihin oikeuksiin ja käyttää voimakeinoja. Keskeistä on huomioida, miten kontrollin kohteet kokevat tullessa kohdelluiksi, yhdenvertaisuuden ja luottamuksen kysymyksiä. Lisäksi toimijoiden työkenttää ja rajapintoja on tärkeä tutkia, jotta saadaan tietoa katvealueista.

Rikoksantorjuntaan ja kontrollipolitiikkaan osallistuvat tänä päivänä monet sektorit. Laadukasta ja oikeudenmukaista rikoksantorjuntaa sekä auttamispalveluita ei synny helpolla vaan monen sektorin yhteistyöllä ja tarkkaan muutosten hyviä ja huonoja seurauksia tutkien. Uudistuksia on tarkasteltava myönteisten vaikutusten kannalta, mutta on tärkeää myös pitää yllä keskustelua siitä, mitä näistä tärkeistä toiminnoista voidaan ylipäänsä siirtää tai pitää julkisen sektorin ulkopuolella.